

О. О. ГАЙДУЛІН

Олександр Олександрович Гайдулін, кандидат філософських наук, кандидат юридичних наук, доцент, професор Національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ НА ОСНОВІ ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ В АНГЛІЙСЬКОМУ ПРЕЦЕДЕНТНОМУ ПРАВІ

Апеляція до здорового глузду була закріплена в британському законодавстві ще в XVII ст. у досі чинному *Акті про ухвалення прийняття на віру* 1690 року (Confession of Faith Ratification Act 1690)¹. Однак головні інтерпретаційні доктрини здорового глузду сформувалися в англійському прецедентному праві, або *case law*, яке англійські юристи іноді неофіційно називають *Common Sense Law*. Водночас апеляція до здорового глузду «розумної особи» в процесі інтерпретації права постає досить поширеною як у міжнародному торговому праві, так і в сучасному цивільному законодавстві багатьох європейських країн, і відбувається під явним впливом англо-американської доктрини прецедентного права, що потребує спеціального осмислення.

Проблемам інтерпретації в англійському праві останнім часом присвячена низка праць Р. А. Майданіка² та Є. Н. Тонкова³, а також таких дослідників, як Б. В. Малишев, О. В. Чернецька, В. С. Шилінгов. Однак головна увага в цих працях приділяється тлумаченню норм статутного права, для якого звернення до здорового глузду не є характерним.

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати основні інтерпретаційні технології, які застосовуються в англійському прецедентному праві з огляду на можливість їх рецепції в цивільне законодавство України.

Варто зазначити, що англійські судді загального права впродовж усієї історії його майже тисячолітнього існування безумовно перевагу віддають буквальному тлумаченню змісту контракту. На формування цієї генеральної інтерпретаційної настанови визначальний вплив здійснили правила інституту інтерпретації статутів (*statutory interpretation*), серед яких основними є три: *literal rule*, *golden rule* та *mischief rule*.

На перше місце в англійському праві (за частотою застосування в інтерпретаційних процедурах щодо змісту контрактів та інших юридичних документів) однозначно слід поставити *правило буквального тлумачення (literal rule)*⁴. Його зміст прямо зазначено в загальновідомій промові лорда Ешера (*Lord Esher, William Baliol Brett, 1st Viscount Esher* (роки життя: 1817–1899) у справі *R. v. Judge of City of London Court*: «Якщо текст закону зрозумілий, то необхідно додержуватися його, навіть коли це веде до очевидного абсурду. Для суду не має значення абсурдність дій законодавця»⁵.

У зв'язку з цим варто підкреслити, що письмовий текст для англійських суддів має переважне значення перед усним і тому, якщо сторони уклали письмовий договір, вони зв'язані його текстом. Отже, у загальному праві застосовується правило *заборони усних свідчень*, згідно з яким у певних випадках не можна посилатися на покази свідків для інтерпретації письмового договору.

Однак найбільшою мірою потенціал здорового глузду реалізований у так званому *золотому правилі тлумачення (golden rule)*, яке приписує, що при тлумаченні словам має надаватися найбільш поширене, буденне значення, якщо це не веде до абсурду. Суддя лорд Уенслейдейл (*James Parke, 1st Baron Wensleydale* (роки життя: 1782–1868) у справі *Grey v Pearson* (1857) визначив зміст цього «універсального правила» (*universal rule*) наступним чином: «... у тлумаченні статуту, а також усіх інших юридичних документів необхідно дотримуватися граматичного та звичайного змісту слів (*grammatical and ordinary sense of the word*). У випадку, якщо це призведе до деякої нісенітності (*absurdity*), несумісності або невідповідності з рештою змісту документа (*repugnance or inconsistency with the rest of the instrument*), то граматичний і звичайний зміст цих слів може бути змінений (*may be modified*) таким чином, щоб уникнути абсурдності та невідповідності, але не більше того»⁶.

На формування англійської доктрини інтерпретації контрактів на основі принципу добросовісності (*good faith interpretation of contracts*) вплинуло так зване *mischief rule*, або *правило уникнення зла*, що вперше було закріплено в давні часи у справі *Heydon's Case* (1584) і заслужено вважається одним із найважливіших судових прецедентів (*landmark case*).

Слід визнати, що це правило значно гнучкіше за *literal rule* та *golden rule* і зосереджує увагу на чотирьох критеріях «істинної інтерпретації» (*true interpretation*): 1) з'ясування того як загальне право (тобто прецедентне право) урегульовувало певне питання до ухвалення закону, що тлумачиться; 2) які існували дефекти в загальному праві, що допускали зловживання правом; 3) яким засобом Парламент вирішив усунути ці недоліки заради загального блага; 4) який істинний (публічний) задум цього засобу⁷.

Отже, це правило об'єднує елементи як способів контекстуального (*contextual interpretation*), так і цільового тлумачення (*purposive interpretation*), у яких найбільше проявляються епістемологічні можливості здорового глузду та які певним чином протистоять постулатам буквальної (*literal interpretation*) або текстуальної інтерпретації (*textual interpretation*).

Однак протягом майже чотирьох століть вибір того чи іншого способу тлумачення залишався в англійській судовій практиці проблемою не права, а факту.

Лише в другій половині ХХ ст. питання про відмову від буквального тлумачення контрактів було порушене в справах *Prenn v. Simmonds* (1971) та *Reardon Smith Line Ltd. v. Yngvar Hansen-Tangen* (1976). Майже крилатою стала фраза лорда Ріда (Lord Reid або James Scott Cumberland Reid, Baron Reid (роки життя: 1890–1975), яку він висловив у листопаді 1973 р.: «Життєвою кров'ю права є не логіка, а здоровий глузд» (*The life blood of the law is not logic but common sense*)⁸. Однак переломною в цьому процесі стала справа *Investors Compensation Scheme v. West Bromwich Building Society* (1997), рішення по якій було ухвалено 19 червня 1997 року⁹.

Зокрема, в цій справі лорд Хоффман (Lord Hoffmann або Leonard Hubert Hoffmann, Baron Hoffmann (1934 року народження), репрезентуючи більшість Палати Лордів, заявив, що принципи інтерпретації контрактів зазнали «докорінних змін» (*fundamental change*) і «майже весь старий інтелектуальний багаж легальної інтерпретації відкинуто». За його словами, старі принципи асимілювалися нині з *принципами здорового глузду* (*common sense principles*), за допомогою яких будь-яке значуще висловлювання інтерпретується у звичайному житті.

Принципи здорового глузду редуковані лордом Хоффманом до наступних п'яти:

1. Інтерпретацію договірної документа слід розуміти як установлення смислу, до якого може дійти розумна особа (*reasonable person*), яка отримала всі контекстні знання (*all the background knowledge*), ті, що, своєю чергою, мали розумно отримати сторони в момент укладення контракту.

2. Значення поняття контексту (*background*) є більш широким за те, що позначається терміном «матриця факту» (*matrix of fact*), запровадженим лордом Уїлберфорсом (Lord Wilberforce). Контекстна інформація має бути достатньо доступною для сторін і охоплювати абсолютно все, що може вплинути на розуміння мови певного документа розумною людиною.

3. Право вилучає з припустимого контексту (*admissible background*) попередні переговори сторін та заяви про їхні суб'єктивні наміри. Вони припустимі лише для виправлення помилки в тексті договору за рішенням суду (*in an action for rectification*). Це обумовлено тим, що юридичне тлумачення відрізняється від інтерпретації висловлювань у звичайному житті. Виходячи з того, що межі такого розрізнення іноді незрозумілі, суду належить уникати дослідження такого розмежування.

4. Смысл документа (висловлювання), який доводиться до розумної людини, не тотожний із значенням його слів. Значення слова – питання суто лінгвістичне, а смыслом документа є те, що розуміють сторони, використовуючи ці слова відповідно до контексту. Контекстуальний фон може дозволити розумній людині не тільки зробити вибір між можливими значеннями неоднозначних слів, а й навіть (як це іноді буває в звичайному житті) дійти висновку про те, що сторони можуть з певних причин використовувати неправильні морфологію чи синтаксис¹⁰.

5. Припис щодо необхідності сприйняття слів у їх «природному та звичайному значенні» слід розуміти так, що з позицій здорового глузду важко уявити, що люди припускатимуться мовних помилок (*linguistic mistake*) при укладенні офіційних документів. Разом із тим, якщо з контексту (*background*) впливає щось таке, що суперечить природній мові, то право не повинно вимагати від суддів визнання за сторонами намірів, яких у них явно не могло бути.

Під впливом такої аргументації серед юристів загального права поступово намітився відхід від доктрини літерального юридичного тлумачення і сформувалися уявлення про те, що смыслові значення договірної документа простягається далеко за межі звичайного лінгвістичного змісту тексту договору і є навіть ширшим за ту інформацію, яка прийшла в голову розробника. З метою інтерпретації тексту такого документа в його граничному контексті й застосовуються загальнолюдські принципи здорового глузду для пояснення ключових аспектів контракту, щодо яких, власне, й застосовуються судові інтерпретаційні процедури¹¹.

Не так давно, 2 листопада 2011 р., Верховний Суд Сполученого Королівства (Supreme Court of the United Kingdom) створив новий обов'язковий (пов'язуючий) судовий прецедент (*binding precedent* або *mandatory precedent* чи *binding authority*) для всіх нижчих судів, ухваливши рішення в справі *Rainy Sky S.A. v. Kookmin Bank*¹².

В англійській юридичній періодиці цей новостворений прецедент дедалі частіше пов'язується з так званним *діловим здоровим глуздом* (*Business Common Sense*). І це не випадково, оскільки, як справедливо стверджує канадський юрист Джефф Р. Холл (Geoff R. Hall), на основі цього рішення утворюється універсальне інтерпретаційне правило, головний зміст якого зводиться до наступного: «там де умова контракту відкрита до більш ніж однієї інтерпретації, у якості загального правила необхідно прийняти до впровадження таке тлумачення, яке найбільш відповідає діловому здоровому глузду (*most consistent with business common sense*)»¹³.

Суть зазначеної справи полягає в тому, що одна зі сторін контракту суднобудування, а саме суднобудівник, виходячи з того, що стосовно нього розпочалася процедура банкрутства, в односторонньому порядку відмовився виконувати свої договірні зобов'язання. Конфліктна ситуація загострилася, коли банк, який фінансував цей проєкт, відмовився гасити додаткову заборгованість, що виникла внаслідок неплатоспроможності суднобудівника. Банк обґрунтував свою відмову тим, що облігація, випущена банком, передбачала сплату всіх сум, які належали покупцеві відповідно до контракту суднобудування, і жодним чином не стосувалася сум, що їх заборгував суднобудівник покупцеві внаслідок відкриття процедури банкрутства. Інша сто-

рона наполягала на тому, що ця умова облігації стосується всіх сум відповідно до суднобудівного контракту, у тому числі й викликаних неспроможністю суднобудівника.

Суд першої інстанції – Лондонський Комерційний Суд (Commercial Court in London) відхилив аргументи банку, вважаючи, що немає жодного комерційного сенсу для сторін контракту суднобудування виключати зі сфери правочину найбільш істотні для виконання зобов'язань події, а саме банкрутство виконавця суднобудівельних робіт.

Більшість суддів Апеляційного Суду (English Court of Appeal) схилилася до того, що при тлумаченні тексту облігації слід керуватися звичайним здоровим глуздом, як це прийнято в загальному праві (common law), і брати до уваги «найбільш природне значення слів» (the most natural meaning of the words).

Своїм одноголосним рішенням Верховний Суд відновив рішення суду першої інстанції та зазначив, що не існує жодних переконливих комерційних причин для вилучення боргів зі сфери дії облігації у зв'язку з виникненням неплатоспроможності. Розуміючи, що конкуруюча інтерпретація ґрунтується на звичайному (буквальному) здоровому глузді, Верховний Суд свідомо відхилив такий підхід до тлумачення юридичного тексту та віддав перевагу інтерпретації покупця як такої, що більш узгоджується з комерційною метою облігації.

Незважаючи на деяку критику настанови інтерпретатора на комерційну реальність або здоровий глузд (commercial reality or common sense) підхід лорда Хоффмана в цілому був підтверджений Палатою лордів у справі *BCCI v Ali* [2001]. Зокрема, увага зверталась на те, що сформувалася «сучасна англійська традиція», відповідно до якої сторони звертаються до здорового глузду, аби уникнути «грубих ексцесів словоблудства» (*grosser excesses of verbiage*). Необхідно зауважити, що це максимально підвищило юридичну силу даного прецеденту і правило *Business Common Sense*, яке він закріпив¹⁴.

Таким чином, мотивація цього рішення однозначно вказує на те, що в англійському прецедентному праві (*case law*) формується нова доктрина (правило) ділового здорового глузду (*business common sense doctrine*), яка відступає від верховенства еталона пересічної розсудливої людини – абстрактного носія ординарного здорового глузду, і в комерційних спорах віддає перевагу більш конкретизованому здоровому глузду бізнесмена або комерсанта.

Отже, можемо зробити висновок, що короткий аналіз інтерпретаційних норм англійського прецедентного права дає змогу простежити дуже важливий тренд їх поступового розвитку.

Слід зауважити, що жоден із досліджених судових прецедентів не скасовує попереднього, а тільки заявляє про обмеженість сфери застосування раніше встановлених правил. Отже, спостерігається певна еволюція пріоритетів у виборі способів тлумачення змісту правочинів у відповідних ситуаціях, а кожний з її етапів можна умовно позначити наступним чином:

1. *Доктрина буквального сенсу (literal sense doctrine)*, в основі якої лежить позитивістське розуміння здорового глузду як етноспецифічного концепту певної лінгвокультури¹⁵. Це правило спрацьовує в найбільш простих і поширених конфліктних ситуаціях, коли текст юридичного документа істотно не суперечить своєму контексту, а його контраверсивні інтерпретації здійснюються носіями однієї мови. Така доктрина обґрунтовується теорією текстуалізму або лібералізму, а з неї випливають усі три відомі правила тлумачення: *literal rule*, *golden rule* та *mischief rule*.

2. *Правило звичайного сенсу або здорового глузду (ordinary sense rule or common sense doctrine)*, яке ґрунтується на ідеї космополітичної здібності всіх людей до розсудливості, що в філософському дискурсі репрезентується як поняття *загальнолюдський здоровий глузд (Common Sense of Mankind)*, обґрунтоване свого часу шотландським філософом Томасом Рідом. До його застосування зазвичай змушують колізійні ситуації, які обтяжені іноземним елементом і тому все частіше набувають найбільш широкого – глобального контексту. Це правило вписується в доктрину контекстуального тлумачення (*contextual interpretation*).

3. *Доктрина ділового здорового глузду (business common sense doctrine)*, яка є новітньою в англійському праві й «експортована», ймовірно, з міжнародного торгового права. Вона базується на певній моделі добросовісного комерсанта, риси якого постійно уточнюються в міжнародній судовій та арбітражній практиці. Теоретичне обґрунтування цієї доктрини здійснюється в рамках концепції телеологічного (цільового) тлумачення комерційних правочинів.

Цікаво, що остання інтерпретаційна настанова дивним чином нагадує еталон хазяйновитого глави родини (*bonus pater familias*), який був єдиним суб'єктом свого права у давньоримських сімейних відносинах. До речі, найголовнішою характеристикою такого суб'єкта стародавні римляни вважали його розумові показники, а саме те, що він був *людиною здорового глузду*, носієм здорового глузду (*sensus communis*) або природного розуму (*naturalis ratio*) (Gai. D. 9. 2. 4)¹⁶. Саме така людина вважалася здатною до *судження порядної людини (viri boni arbitrati)* або *судження добропорядного мужа (boni viri arbitrati)*¹⁷.

Це одна з багатьох вражаючих паралелей, що виявляються в класичному римському приватному та сучасному англійському контрактному праві. Вбачається, що це не випадкові збіги, а феномен, який потребує ретельного компаративного дослідження, а, можливо, й істотного перегляду об'єктивних підстав розмежування романо-германської та англо-американської правових традицій.

На жаль, інтерпретаційні норми цивільного законодавства України зорієнтовані лише на першу найбільш архаїчну доктрину буквального тлумачення. Так, не викликає жодних сумнівів, що в ст. 213 ЦКУ («Тлумачення змісту правочину») і майже автоматично в ст. 637 ЦКУ («Тлумачення умов договору») реалізовані позитивістські настанови доктрини літералізму. У частині третій ст. 213 зазначається: «при тлумачен-

ні змісту правочину беруться до уваги однакове для всього змісту правочину значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів»¹⁸.

Дуже показово, що ст. 213 ЦКУ майже дослівно збігається зі ст. 59 Основ цивільного законодавства Союзу РСР та республік від 31 травня 1991 р. (які, до речі, з відомих причин не встигли набути чинності в Україні) та ст. 426 («Тлумачення договору») Модельного цивільного кодексу СНД, у якому за взірця взято правило, відповідно до якого «при тлумаченні умов договору судом приймається до уваги буквально значення слів та висловів, що в ньому містяться. Буквальне значення умови договору у випадку його неясності встановлюється шляхом зіставлення з іншими умовами та змістом договору в цілому»¹⁹.

Цей підхід явно контрастує із загальноєвропейською практикою легалізації правил контекстуального та цільового тлумачення змісту правочинів (контрактів) і обмеження сфери застосування правил їх буквальної інтерпретації. Приміром, базові принципи тлумачення правочинів, які закріплені в спеціальному розділі V «Про тлумачення угод» (ст. ст. 1156–1164) Французького цивільного кодексу²⁰, приписують «не зупинятися на буквальному змісті слів і висловів, які використовуються в угоді». А в розділі другому («Волевиявлення») частини третьої («Правочини») книги першої («Загальна частина») Германського цивільного уложення закріплене правило: помилка в тексті правочину не тягне нікчемності волевиявлення²¹. Таке правило є похідним від настанови про те, що істинна воля сторін контракту вища за буквальний зміст тексту, і якщо реальну волю виявити неможливо, то тоді досліджується «гіпотетична» воля²². Навіть Цивільний кодекс Республіки Молдова націлює на тлумачення договору без обмеження буквальним значенням понять, що використовуються (ст. 725)²³.

Вбачається, що час відповідних змін до вітчизняного чинного цивільного законодавства вже давно настав. Принаймні, ст. 213 ЦКУ чекає на це з самого моменту її створення.

¹ Confession of Faith Ratification Act 1690 / BAILII Databases. United Kingdom Legislation [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.bailii.org/uk/legis/num_act/1690/115062.html

² Майданик Р. Англійський судовий прецедент як джерело права / Р. Майданик // Юридична Україна. – 2013. – № 1. – С. 52–61.

³ Тонков Е. Н. Толкование закона в Англии: моногр. – СПб.: Алетейя, 2013. – 352 с.

⁴ Шепенко Р. А. Понятие «двухязычное законодательство»: юридическое толкование в Гонконге / Р. А. Шепенко // Современное право. – 2002. – № 10. – С. 42–48. – С. 46.

⁵ The Queen v The Judge of the City of London Court [1892] 1 Q.B. 273, 290.

⁶ John Grey v William Pearson [1857] 6 H. L. C. 61, at p. 106. (March 5, 6, 9, 16, 1857).

⁷ Heydon's Case [1584] EWHC Exch J36 (01 January 1584) / BAILII Databases. England and Wales High Court (Exchequer Court) Decisions [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Exch/1584/J36.html>

⁸ Houghton v Smith [1973] UKHL 4 (21 November 1973) / BAILII Databases. United Kingdom House of Lords [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1973/4.html>

⁹ Investors Compensation Scheme v. West Bromwich Building Society [1997] UKHL 28; [1998] 1 All ER 98; [1998] 1 WLR 896 (19th June, 1997) BAILII Databases. United Kingdom House of Lords Decisions [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1997/28.html>

¹⁰ Mannai Investment Co Ltd v. Eagle Star Assurance [1997] UKHL 19; [1997] AC 749; [1997] 3 All ER 352; [1997] 2 WLR 945 (21st May, 1997) / BAILII Databases. United Kingdom House of Lords Decisions [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1997/19.html>

¹¹ Kramer A. Common Sense Principles of Contract Interpretation (and how we've been using them all along) / Adam Kramer // Oxford Journal of Legal Studies. – Vol. 23. – No. 2, 2003. – P. 173–196.

¹² Rainy Sky SA & Orsd v Kookmin Bank [2011] UKSC 50 (2 November 2011) / BAILII Databases. United Kingdom Supreme Court [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bailii.org/uk/cases/UKSC/2011/50.html>

¹³ Hall G. R. Business Common Sense and the Interpretation of Commercial Contracts / Geoff R. Hall. [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.canadianappeals.com/2011/11/11/business-common-sense-and-the-interpretation-of-commercial-contracts/>

¹⁴ Bank of Credit and Commerce International SA v. Munawar Ali, Sultana Runi Khan and Others [2001] UKHL 8; [2001] 1 All ER 961; [2001] 2 WLR 735 (1st March, 2001) / BAILII Databases. United Kingdom House of Lords Decisions [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/2001/8.html>

¹⁵ Карасик В. И. Языковые ключи : моногр. / В. И. Карасик. – Волгоград : Парадигма, 2007. – 520 с.; Карасик В. И. Здравый смысл как лингвокультурный концепт / В. И. Карасик // Профессиональная коммуникация: проблемы гуманитарных наук: филология, лингвистика, лингводидактика: сб. науч. тр. / сост. А. В. Олянич [и др.]. – Волгоград: Изд-во ВГСХА, 2005. – Вып. 1 (1). – С. 17–32; Карасик В. И. Common sense as a concept in American and Russian cultures [Здравый смысл как концепт в американской и русской культурах] / В. И. Карасик // Коммуникативные исследования 2005: Современная антология / Communication Studies 2005: Modern Anthology. – Волгоград: Перемена, 2005. – С. 190–209.

¹⁶ Дигесты Юстиниана : в 7 т. ; пер. с латинск. / отв. ред. Л. Л. Кофанов. – М.: Статут, 2002. – Т. II. – 622 с. – С. 392–393.

¹⁷ Шаркова І. М. Принцип добросовісності у римському приватному праві : історія та сучасність : моногр. / І. М. Шаркова / наук. ред. В. Ф. Опришко. – К. : КНЕУ, 2011. – 293 с. – С. 86.

¹⁸ Цивільний кодекс України: від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.

¹⁹ Гражданский кодекс. Модель. Рекомендательный законодательный акт Содружества Независимых Государств. Часть первая (Принят в г. Санкт-Петербурге 29.10.1994 на 5-ом Пленарном заседании Межпарламентской ассамблеи государств-участников СНГ), по состоянию на 23 января 2008 года // Семерка. Российский правовой портал. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.law7.ru/legal2/se2/pravo2314/page19.html>

²⁰ Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) ; пер. с франц. В. Захватаев ; отв. ред. А. Довгерт. – К.: Истина, 2006. – 1008 с. – С. 383–384.

²¹ Гражданское уложение Германии. = Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz: вод. Закон к Гражд. Уложению; пер. с нем. / [В. Бергманн, введ., сост.]; научн. редакторы: А. Л. Маковский [и др.]. 2-е изд., доп. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 816 с. – С. 22–28.

²² Зеккер Ф. Ю. Общие основы частного права / Ф. Ю. Зеккер // Проблемы гражданского и предпринимательского права Германии. – М.: БЕК, 2001. – 336 с. – С. 31–32.

²³ Codul civil al Republicii Moldova cu ultimile modificări și completări, Monitorul Oficial nr. 140–142/574 din 01.08.2008, Monitorul Oficial al RM nr. 82-86/661 din 22.06.2002. – Ch.: Lavalat-Info, 2009. – 284 p.

Резюме

Гайдулін О. О. Інтерпретація на основі здорового глузду в англійському прецедентному праві.

У статті розглядається проблема виникнення англійської доктрини інтерпретації контрактів, яка базується на принципах здорового глузду. Проаналізовано як роботи британських філософів, так і відповідні судові прецеденти. За результатами компаративного аналізу з'ясовано необхідність внесення змін до ст. 213 чинного Цивільного кодексу України.

Ключові слова: буквальне тлумачення, контекстуальне тлумачення, англійське контрактне право, здоровий глузд.

Резюме

Гайдулін А. А. Інтерпретація на основі здорового смысла в англійском прецедентном праве.

В статье рассматривается проблема возникновения английской доктрины интерпретации контрактов, которая базируется на принципах здравого смысла. Проанализированы как работы британских философов, так и соответствующие судебные прецеденты. По результатам компаративного анализа выяснена необходимость внесения изменений в ст. 213 действующего Гражданского кодекса Украины.

Ключевые слова: буквальное толкование, контекстуальное толкование, английское контрактное право, здравый смысл.

Summary

Gayduliu O. Common sense interpretation in English case law.

The article deals with the problem of English doctrines of contract interpretation, which are based on the principles of common sense. Works of British philosophers and relevant case law were analyzed. According to the results of comparative analysis, it appears the necessary to amend the current Civil Code of Ukraine (Art. 213).

Key words: literal interpretation, contextual interpretation, English contract law, common sense.

УДК 340.13

О. В. МИНЬКОВИЧ-СЛОБОДЯНИК

Олена Василівна Минькович-Слободяник, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри МІП Національного університету «Одеська юридична академія»

СПІВВІДНОШЕННЯ ФУНКЦІЙ ПРАВОВОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Правова і політична культура є виразником досягнення суспільства на певному етапі його становлення й розвитку, це постійно трансформуюча складова нашого буття. Вони є невід'ємними від загальної культури, що крізь їх призму індивідуалізується залежно від певних правових та політичних традицій і географічних особливостей території, на якій вона «культивується».

Правова і політична культура, впливаючи на правові та політичні процеси в суспільстві й державі, показують себе як складні багатифункціональні явища, що спрямовані на розв'язання певних завдань. Функція покликана, *по-перше*, розкрити ту роль, яку виконує та чи інша соціальна система в цілому; *по-друге*, виявити залежність між різними соціальними системами, процесами, вираженими у функціонуванні її окремих елементів; *по-третє*, пояснити і зрозуміти причини тієї соціальної дії, яка підлягає стандартизації та регулюванню певними нормами і контролюється соціальними інститутами¹. У зв'язку з цим доцільно проаналізувати, як саме співвідносяться функції правової та політичної культури, як вони впливають на суспільні процеси в державі та соціумі, в регулюванні суспільних відносин.

Наукова спільнота нашої держави присвятила багато праць окремим дослідженням як функцій правової культури (Г. П. Клімова, В. Д. Шишкін, С. М. Олейников, І. В. Осика та ін.), так і функцій політичної культури (В. О. Нікітенко, Г. Т. Тавадов, І. О. Поліщук і т.д.), але ще не було спроби проаналізувати їх співвідношення. Саме такому аналізу й буде присвячена наша стаття.

У правовій науці існує багато наукових поглядів і визначень поняття функції. Інколи функції визначають як напрям розвитку, дії, в словниках акцент робиться на тому, що це є обов'язок, коло діяльності². Вза-